

IE.
f 300.
„ 10.
bij een der
ndant van

reesters en,
os gegeven.
eraangenaamt

en tijd geduurd
u eens mogen
is van mijne
is te onderzoec-
zou zijn in het
st het tocht dat
et aan verbon-

woord. »Ik ben
en. Versat mij
aangesproken
doorgaans met
genade. Als
dan zeg ik bij
t ik toch nood-
daar bleef het
is, bij wien ik
fven komt bij
en later, oeh
ikkeld in mijn
en achtergrond
jn eer en ook
r het gaat he-
vas er nu een
even heen gaan
ar ik ben van
er te worden,
so 's jaars, en
an deed, ver-
gift te willen
e.d.B.a./2.50
ok f.2.50 als
ter plaatse en
naar dit neeu

onze gesprek-
en het woord
ruge schenken
n toe; terwijl
e toe treden,
r, »moeten uw
doen als ze er
; het gaat den
annen; hierin
en beiden tot
moeten weer
en; hare hulp
ren kracht, en
ren vroeg zijn
ik des Heeren,
in 3"

als ze willen,"
beiden wilden
er ter plaatse,
1", maar toech
n dicht in de
»Nu, ik ga er
»nog een ver-
steunen door
van straks en
jst opnieuw,
zijn." — »Nu
als niemand
er voor aan-

nunstigers toe,
n bracht ook
te aan.
naar Amster-
rijksche con-
nijn heengaan
eefden mij tel-
dacht:

is sterkte uit,
weer bij ver-
chen moeten
plaats moeten
chter zal ons
een de zegen
ij, die het ons

R. Wzn.,
Vermeerdering
n.

C. Punt, te
femeente 5.
Werk. Schul-
tal Comité te
H. f. 1750.
r W. Hovy,
or Ds. N. A.
Kdijk a/2.
an, van Me-
an N. N. te
W. Hovy, van
ten: door de
preekbeurt te
or den heer
preekbeurt te

an, van N. N.
ge vrienden,
g ingekomen
n van N. N.
ereen. Vrien-
hare samen-
koffer" f. 10;
an N. N. te

ingmeester.
SKERK
OS.
OKFF.
OS.

MDRUKKERIJ
ERDAM.

De Heraut

VAN DE

Gerreformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad N°. 124).

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE, Abonneementen en Advertentieën aan de ADMINISTRATIE van De Heraut, Warmoesstraat 106, Amsterdam.
Insendingen die later dan Donderdag 's namiddags te 12 ure worden ontvangen kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 17 April 1887. N°. 486.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden f.1.20. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent.
Abonneementen worden aangenomen door alle Boekhandelaars, Postdirecteuren enz. en aan het Bureau, Warmoesstraat 106, te Amsterdam.
Advertentie: van 1 tot 6 regels 80 Cent; voor elken regel 15 Cent.
Aanvragen en vermelding van hetgeen en Verslagen van Vereenigingen 10 Ct. per regel.

Van des menschen verlossing.

ACHTSTE ZONDAGSDEELING.

V.

De Heere zegene u, en be-
hoede u.
De Heere doe zijn aange-
zicht over u lichten, en zij u
genadig!
De Heere verheffe zijn aange-
zicht over u, en geve u vrede!
Num. 6:24-26.

Omtrent de kennis, die de vaders van ons van de heilige Drieëldigheid hebben bezeten, mogen we ons geen verkeerde voorstelling vormen.

Meer dan eens toch heeft men het doen voorkomen, als zou én Adam in het Paradijs, én Noach in de arke, én Abraham bij Mamre reeds even klaar en helder inzicht in dit diepste aller mysterien hebben bezeten, als in later eeuwen aan de kerk des Nieuwen Verbonds werd gegund. Terwijl anderen op hun beurt, het ongerijmde van zulk een voorstelling van zaken inziet, in volstrekte zin alle kennis hoegenaamd van dit mysterie aan de geloovigen der Oude Bedeeling ontzieden. Beide eenzijdige en onwaarsachtige beschouwingen, die dienen bestreden.

De belijdenis van de heilige Drieëldigheid, gelijk de kerk des Nieuwen Verbonds die thans bezit, komt op de wijze, waarop de kerk die thans geformuleerd heeft, zelfs in gansch den Bijbel, zoo Oud als Nieuw Verbond, niet voor; en tegen de zoo vaak gemaakte opmerking, dat zelfs de naam van den Drieëldigen in heel de Heilige Schrift niet wordt aangetroffen, is metterdaad niets in te brengen. Gold het derhalve dien naam van Drieëldig God, en de aldus genoemde onderscheiding in Personen, dan zou voetstoots zijn toe te geven, dat niet alleen de oudvaders van deze zaak geheel onkundig bleven, maar dat, naar alle waarschijnlijkheid, zelfs de Heere Jezus en zijn apostelen nimmer 't zij dien Naam, 't zij de vermelding van de drie Personen op hun lippen namen.

Maar in dien naam van Drieëldig en in die benoeming van Personen ligt nu juist niet de hoofdzak. En die naam en die Persoonsbenoeming zijn bijkomstig, terwijl de hoofdzak juist hierin ligt, dat God de Heere alzoo in zich zelf bestaat en naar de mate van onze bevattelijkheid alzoo door ons gekend wordt.

Niet alsof hierin de zeer bepaalde Belijdenis van den Drieëldigen en van de drie Personen in het ééne Goddelijk Wezen voor onverschillig werd verklaard, zoodat men ook nu nog, nadien eenmaal de kerk tot deze Formulering kwam, ongehinderd en zonder schade dezen naam en deze Persoonsbenoeming op zij zou kunnen zetten. Dit toch ware geheel het doel van de Belijdenis der kerk miskennen; en de uitkomst heeft dan ook geleerd, dat nog nimmer zulk een poging, om aan de gekijkte formule te ontkomen, voorkwam, dan juist bij godgeleerden, die tegen de zaak zelve bedenking hadden, en wel waarlijk het mysterie zelf der heilige Drieëldigheid aantastten.

Het is toch ganschelijk niet waar als zou de kerk des Nieuwen Verbonds geen andere roeping hebben, dan om de naakte Schriftwoorden eenvoudig na te spreken. Naspreken is geen geestelijke arbeid, en wel verre van zijn kerk tot zulk een werk-

tuiglijk naspreken van klanken te roepen, gaf de Heere Jezus haar veel meer de gewichtige taak, om den inhoud der Heilige Schrift op te nemen in het menschelek bewustzijn; in dat bewustzijn met de leugen die er tegenover staat te laten worstelen; en als vrucht van deze worsteling tot een zoodanige Belijdenis van het goddelijk mysterie te geraken, dat ze als uit ons menschelek bewustzijn werd teruggegeven; en wel teruggegeven in zulk een taal en in zulke bewoordingen, als, ter afwerping van elke ketterij, door ons menschelek bewustzijn geëischt werd.

En meen niet, dat deze arbeid der Christelijke kerk om, tegenover de leugen en ter afsnijding van alle ketterij, den inhoud der Heilige Schrift uit het menschelek bewustzijn te reproduceren, alleen een inspanning van het denken vorderde en dus uitsluitend op de kracht der hersenen en de studie der geleerden aankwam. Zoo lag het volstrekt niet. Integendeel is de Belijdenis der waarheid nooit één enkele stroospier verder gekomen, zoolang het een steekspel tusschen de godgeleerden bleef, en eerst dan, als heel de kerk, in al haar rangen en standen aan zulk een strijd deelnam, en al het volk er over sprak en er over dacht en er in meeleefde, ja, als ten slotte de volkstoestand er door beheerscht en de internationale verhoudingen er naar geregeld werden, eerst dan is er winst voor de Belijdenis tegenover de ketterij geweest.

Wat wij thans met zuiver maatgeluid jubelen mogen van den hoogheiligen Persoon van den Middelaar, en van zijn twee naturen, en van de tweedheid van wil in hem, en van alle rijke gevolg, dat hieruit voortvloeit voor het Messiaswerk, is de vrucht van een geestesarbeid waar eeuwen aan zijn opgeofferd, waar stroomden bloeds om vergoten zijn, en waardoor heel de geschiedenis der wereld een andere gedaante verkreeg.

Zoo en niet anders is die scherpe formulering tot stand gekomen, en elk pogen, dat thans weer wordt aangewend, om aan de klem der scherpe formulering te ontkomen, gaat bijna altoos uit van den heimelijken toelag, om de waarheid der Heilige Schrift weer terug te dringen en nogmaals ingang te verschaffen aan allerlei hoogstbedenkelijke ketterij.

Men ziet dit thans weer aan de Vermittelingsleer, die gedurig verklaard, dat de oude formulering omtrent den Persoon des Middelaars hun niet meer bruikbaar voorkomt, maar dan ook telkens kunnen betrappt worden op allerlei ketterische gevoelens, waardoor het eens zoo algemeen veroordeelde Monophysitisme en Monothetisme (d. i. de leer dat uit de beide naturen in den Middelaar een soort nieuwe, hogere natuur samengemengd was) als de eigenlijke zin van dit mysterie bepleit wordt. En eveneens zag men dit, toen voor korte jaren de hoogleeraar Doedes in zijn kritiek op den Catechismus en de Confessie, op even bedenkelijke wijze aan de scherpe formulering van Gods heilige Drieëldigheid tornde, maar dan ook even spoedig verried, dat zijn gevoel over den Tweeden Persoon feitelijk de belijdenis der Drieëldigheid zelve ophief.

Men hoede zich dus wel, om met zekere onverschilligheid of minachting op die eertijds gevonden formuleringen naar te zien. Die formuleringen zijn tot den prijs van veel angst en moeite, meest van veel bloed en tranen door Jezus' kerk gekocht. Ze zijn gevonden in een tijdperk toen een ieder inleefde in de vraagstukken, waartoe zulk

een mysterie aanleiding gaf. Toen de knapste en helderste koppen het voor en tegen gewikt en gewogen hebben. Toen geen bedenking, die uitdenkbaar was, niet werd ingebracht en niet van alle zijden getoetst en weerlegd werd. En toen met name geen enkel woord der Heilige Schrift, dat licht over zulk een mysterie spreiden kon, veronachtzaamd of overgeslagen werd.

Wie nu geloofd dat het leven der kerk en haar strijd en haar moeite niet maar de vrucht is van een spel van wisselvalligheid, maar onder het koninklijk regiment van haar Heer staat, en alzoo de leiding van den Heiligen Geest vertoont, die zal dan ook bekennen, hoe ongeestelijk, overmoedig en aanmatigend het is, zoo één enkel mensch, ook al ware hij de geleerdste kop, die ooit uit menschen geboren werd, zich met zijn eigen bijzonder inzicht stelt tegenover het resultaat van zulk een reuzenworsteling, en zoo eens als resultaat van zijn abstracte studie u melden komt, dat eigenlijk heel deze oude voorstelling en heel deze scherpe formulering niet deugt.

Er ontbreekt in zulk een overmoed historische zin; er ontbreekt in een geest van waardeering; er spreekt atomistische zelfgevoegzaamheid uit; de reuke der genade is er niet aan, omdat al zulk voorgeven gespeeld is aan geestelijke kennis van het werk dat de Heere Christus nu deze achttien eeuwen in en door zijn kerk heeft gewrocht.

Maar even ongeoorloofd en zondig als het is, om, nu eens deze geformuleerde Belijdenis, als vrucht van geestelijke worsteling gevonden werd, te doen als bestond ze niet en ze te minachten, evenmin gaat het aan, om deze formulering reeds in die eeuwen te gaan zoeken, toen de Heere zijn kerk nog niet in dezen tijd had ingeleid.

Elk tijdperk in het aanzijn van Christus' kerk op aarde had een eigen roeping en in overeenstemming met deze roeping heeft de Heere zijn kerk dan ook beurtelings op geheel andere deelen der wereld doen werken.

Toen de tijd gekomen was om de waarheid Gods uit ons menschelek bewustzijn te formuleren, heeft de Heere zijn kerk in het Westen geplaatst en onder de volken die Grieksch spraken. Gelijk toch bekend is verschillen wij Westelingen, daarin vooral van de Oostersche natien, dat bij den Oosterling meer het leven van verbeelding en intuïtie spreekt, terwijl wij in het Westen meer de gave van het heldere bewustzijn ontvingen, een verschil dat dan ook uitkomt in de taal en zeggwijze; iets wat een ieder merkt, die de taal en uitdruckswijze van de Heilige Schrift vergelijkt met wat in ons land wordt geschreven.

Maar eer de kerk van Christus geroepen werd tot de veelomvattende taak, om den inhoud der Heilige Schrift te formuleren, wachtte haar vooraf een geheel andere roeping t. w. om den inhoud der Heilige Schrift te leveren. Het werk niet der kerkvaders, maar der profeten en apostelen. En hiertoe nu zouden wij, Westelingen, gansch onbekwaam zijn geweest. Daartoe had God de Heere een geheel ander soort van menschen verkozen en die menschen geheel anders toebereid. En zoo kon het dan niet anders of de kerk des Ouden Verbonds, die een geheel andere roeping bezat, en voor die geheel andere roeping geheel andere gaven ontving, moest dan ook wel op een andere wijze dan wij, diezelfde waarheid die ons zalig maakte bezitten.

Ligt onze roeping op het terrein van het

bewustzijn, en daarmee saamhangende, van de Formulering, de roeping der oude kerk lag op dat terrein niet. Noch de patriarchen noch de profeten noch de apostelen hebben dan ook ooit in vaste omschrijvingen geformuleerd.

Hun wereld, waarin ze leven is een geheel andere. Hunner was die diepte en ontvankelijkheid des gemoeds, die juist kracht geeft en bekwaam maakt, om zonder den strijd en de worsteling van het bewustzijn, veel vaster en dieper en juist indruk van de zaak zelve te ontvangen, dan wij dit in den spiegel van ons helderst bewustzijn ooit vermogen.

Het dient dus tot niets, of men al uit enkele plaatsen der Heilige Schrift van het Oude Verbond enkele gegevens saamleest, om daarmee te bewijzen, dat ook Adam, ook Noach, ook Abraham en Mozes reeds in de belijdenis van den Drieëldigen God hebben gestaan. Van geformuleerde belijdenis is toch noch in Mozes' boeken noch in de geschriften der profeten ook maar schijn of schaduw te vinden. Die hoort daar niet thuis. Dit bij Mozes en de profeten te zoeken is even ongerijmd als dat men gegraveerd goud in de goudmijn of een geslepen diamant in de bergen zocht. Integendeel alle formulering was bij hen ondenkbaar en onbestaanbaar. Zij leverden het goud, dat de kerk des Nieuwen Verbonds eens graveeren zou. Zij leverden de diamanten die eens de kerk na Christus' hemelvaart in glans en schittering slijpen zou. Zelf te graveeren, zelf te slijpen ging tegen hun roeping in. Dit kon bij hen niet. Dit bij hen te onderstellen verwart alle helderheid van begrip.

Maar al moet dus met kracht en ernst staande gehouden, 1°. dat niemand de eens gevonden formulering vermetel en aanmatigend verwerpen mag; en 2°. dat niemand de formulering zoeken mag in de periode toen de kerk nog niet aan deze formulering toe was, — even beslist dient beleden, dat de geloovigen onder het Oude Verbond zeer stellig en ongetwijfeld al zijn gehouden niet alleen van alle dusgenaamde Afgoderij, maar ook van het even schadelijk Afgodendom, en het nog doodelijker Deïsme, en derhalve gestaan hebben in datzelfde geloof aan datzelfde Eeuwige Wezen, dat thans bij ons zijn uitdrukking vond in de Belijdenis van den Drieëldigen God, alsmede dat zij van dit Eeuwige Wezen geheel dezelfde werkingen ervaren hebben, die wij thans uitdrukken door te spreken van de werkingen van Vader, Zoon en Heiligen Geest.

Van Adam vóór den zondeval geldt dit zelfs in bijzondere mate. Zijns toch was niet alleen een oorspronkelijke gerechtigheid, maar ook een oorspronkelijke wijsheid, en daarmee een onmiddellijke kennis van den Almachtige, die hem de volle genieting van den Eeuwige schonk. Van Adam sprekende, moet men dus geen kracht van bewijs zoeken in wat in Gen. 1:27 staat, t. w. dat God zeide: »Laat ons menschen maken naar ons beeld en onze gelijkenis"; immers niets waarborgt u dat Adam van dit zeggen kennis droeg. Het tot ons gekomen bericht toch vermeldt het niet als een zeggen tot Adam, maar als iets dat gesproken werd eer Adam geschapen werd. Neen, Adams staan in geloofs- en levensbetrekking tot den wezenlijken, levenden God, Vader, Zoon en Heiligen Geest, moet afgeleid uit den staat der rechtheid, en was daarin gegrond.

Na den zondeval daarentegen, toen de kennis verduisterd was, en nevelen voor het zielsoog togen, toen ja, moest er onder-

richting en inleiding in de waarheid komen, en toen heeft God de Heere op gansch wonderlijke wijze allengs het zielsoog zijner geloovigen voor zijn wonderlijk Goddelijk Wezen ontsloten.

En hier nu aan toegekomen, dan voorzeker is het beroep op al die Schriftwoorden des Ouden en Nieuwen Verbonds op zijn plaats, waar ook zonder formulering toch zoo duidelijk en klaar het ééne Goddelijk Wezen zich in de meerderheid van Personen aan zijn volk openbaart, en zoo onderscheidenlijk zijn werkingen naar zijn geloovigen laat uitgaan. »Laat ons menschen maken naar ons beeld en onze gelijkenis" in het meervoud met het daarop volgende: »En God schiep den mensch naar zijn beeld en zijn gelijkenis" in het enkelvoud, blijft dan ongetwijfeld reeds op de eerste bladzijde der Heilige Schrift de stellige aanwijzing van een Eeuwige Wezen, dat noch Polytheïsten noch Pantheïsten noch Deïsten mogen verstaan, maar als Drieëldig beleden moet, zonder dat de dwaze tegenverp, als hadden we hier met een »majesteits-meerderheid" te doen, ons ook maar een oogenblik op mag houden; daar toch ieder thans genoegzaam weet, dat zulk een majesteits-meervoud in Mozes' dagen ganschelijk onbekend was.

Maar toch hoe hooge waardij ook aan deze uitdrukkingen zij toe te kennen, toch ligt hierin het zwaartpunt niet, en veel sterker gewicht moet dan ook ten deze vallen op de Theophaniën, op de Messiasverwachting en op de zending van den Heiligen Geest.

Op de Theophaniën, d. i. op die wondere verschijningen van den Middelaar aan Abraham en Hagar, aan Isaak, aan Jacob, aan Mozes, aan Jozua, bij Bochim, aan Gideon, aan Simsons moeder, en waar al niet meer. Algeader verschijningen, waardoor de starheid van het Deïsme afgesneden werd en de zaak van het Trinitatis mysterie openbaar werd.

Op de Messiasbelofte, die heel Israëls geschiedenis door doelt op een komen van God tot zijn volk, dat God toch in den hemel blijft, en alzoo de majesteit van het mysterie zich al nader ontsluit.

En eindelijk de zending van den Heiligen Geest, die, gelijk breder in onze artikelen over het werk van den Heiligen Geest ontvouwd werd, reeds op allerlei wijs in Israël als van den Messias onderscheiden en toch God tot het hart brengend, openbaar werd.

En het is, dank zij deze schitterende openbaringen, zoo in woord als in persoon en in daad, dat God de Heere vanouds zijn volk getroost heeft, dat ze den Vader hadden en kindsgenade genoten, den Zoon eerden en in Hem heil zochten, en den Heiligen Geest inriepen, als komende zoo eerst de zalige gemeenschap des Heeren tot hun hart.

KUYPER.

„Hij wekt mij het oor."

De Heere HERAUT heeft mij een tong der geleerden gegeven, opdat ik wete met den mond een woord te redden, dat in de duisternis ligt. Hij wekt allen morgen. Hij wekt mij het oor, dat de hoore, gelijk die geleerd worden.
Jesaja 50:7.

Tot welk leven, tot welke wereld keeren we elken morgen uit onzen slaap terug?

We lagen in onbewuste sluimering verzonken. Ons oog had zich gesloten. Donkerheid was over ons getogen, en terwijl we over ons

Iets over het Antinomianisme in de 17e eeuw.

XXII.

DE THEOLOGISCHE STUKKEN.

Nog een serie van de antwoorden, door Ds. Stroobant op de vragen der deputatie gegeven, hebben we te bespreken, willen we ten minste volledig zijn. Het betreft den predikdienst.

Daaromtrant luidde de eerste vraag der afgevaardigden: Is de predikdienst noodig en van God ingesteld? waarop het antwoord was, ja; vgl. Matth. 28:19; en de tweede: Wordt hiervoor niet een bijzondere roeping en zending geëischt? waarop het antwoord was: Ja; vgl. Rom. 10:15; en de derde: Of niet bekwame broeders, al hebben zij die roeping wel, toch moeten prediken? waarop wederom het antwoord was: Neen. Maar, zoo moesten de afgevaardigden der Classis wel weer vragen: waarom gaat Ds. Stroobant toch met Verschoor mee, waarom weerstaat hij hem niet, als hij beweert, dat er geen bijzondere roeping noodig is voor de verkondiging des Woords. En mag al de leeraar van meening zijn, dat de predikdienst tot het einde der wereld blijven zal, en oordeelen: dat

men in de eene gemeente niet opnemen mag, die in een andere gemeente wonen en daar nog satisfactie behooren te geven omtrent leer en leven, zijn spreken en handelen is in lijnrecht strijd met zijne verklaringen op de hieromtrant door de Classis gedane vragen.

Zeker hebben de afgevaardigden der Classis niet gedacht, toen zij hunne laatste beschouwingen over Stroobant's theologische stellingen voorgelezen hadden, dat hun werk voltooid was. Immers had de beschuldigde reeds te voren een wijdoopig schriftelijk antwoord op het voorgaande rapport der gedeputeerden overgelegd met verzoek, hem nu voor gepurgeerd te houden. Dat stuk is niet malach. Hoofdzakelijk komt het hierop neer:

1. Het antwoord der afgevaardigden behoort niet tot het wezen der zaak.
2. Tevens getuigt het van hunne verlegenheid, daar zij niet mededeelen, wie de getuigen zijn welke hem tegen spreken en wat onwaars in zijne bewijzen is.
3. De schrijver trekt de autoriteit der gedeputeerden in twijfel, want hij is niet bij hunne benoeming (6 October) tegenwoordig geweest en heeft geen officieel bericht hieromtrent van Classis-wege ontvangen.
4. Stroobant houdt de deputatie voor partijdig, omdat zij zijne bewijzen niet als voldoende aangenomen hebben, maar hem voor ketter blijven houden.
5. Hij ontken de geldigheid der getuigen, omdat zij in eigen zaak getuigen.
6. Hij loochent de intentie, dat hij de Classis heeft willen beledigen.

7. Hij ontken, dat hij overlang suspect was van ketterische gevoelens. Immers:

1. zijn de beschuldigingen tegen hem eerst bij het beroep naar Gapinge ingekomen;
2. is vóór het beroep onderzoek naar hem gedaan door een der afgevaardigden en twee predikanten.
3. Hij verklaart, dat hij niet helpen kan (evenmin als ieder ander predikant), dat hem suspiciën achterna gingen. Die omtrent hem zijn lasteringen.
4. Hij protesteert tegen de bewering, dat zijn kerkeeraad niet kan oordeelen over Hattemism.
5. Hij geeft een ander verslag van het gepasseerde op wagen en schuit.
6. Hij neemt zijne getuigen in bescherming.
7. Hij bespreekt zijn gesprek met juffrouw Roman, die bij zijne bevestiging ter kerk is geweest, nooit tegen hem geprotesteerd heeft vóór zijne bevestiging en dus het recht mist om nu terug te komen op wat voor dien tijd geschied is.
8. Hij toont aan, dat het een leeraar vrij staat, ja, dat hij, volgens het formulier der bevestiging, verplicht is, de ketterijen te wederstaan. Wat hij toch niet doen kan, zoo hij ze niet kent.
9. Hij erkent, dat een leeraar, die een dwaling opdringt, een ketter is. Doch van dit kwaad is hij zich niet bewust.
10. Hij handhaaft zijne getuigen à décharge.

Wie dit korte overzicht van een lang stuk, vol scherpe en harde verwijtingen tegen de Classis en hare gedeputeerden, leest en herleeft, zal Stroobant gelukkig prijzen, dat hij in de 17e eeuw leefde en niet in de als verdraagzaam hooggeprezene 19e eeuw. Nu heeft hij de lankmoedigheid ondervonden, die liever recht dan verdrif. Nu is hij met die teederheid behandeld, welke de kerk van Christus altijd behoort te hebben, wanneer zij dwalenden ontmoet. Zijn geschrift werd den gedeputeerden ter beantwoording in handen gesteld. Tot verdere behandeling der zaak werd de 2e Maart bepaald. Daar echter Stroobant ziek was op dezen datum, werd zij tot den gen uitgesteld.

Doch ook nu was de beschuldigde niet ter Classis. In zijne plaats verschenen twee ouderlingen van Hoeck met een geschrift van hun leeraars hand, waaruit bleek, dat deze de juistheid van zijne feitenbeschrijving volhield, alsmede de gereformeerdeheid van zijne gereformeerde stellingen, waarna hij verzocht zijne antwoorden over de leerstukken des geloofs over te lezen, te resumeren en na lecture te oordeelen, of zij recht gereformeerd zijn of niet, en volgens hetzelfde mij in dezen als een rechtzinnig leeraar te justificeeren, of anderszins in mijne antwoorden schriftelijk mij aan te wijzen, wat in deze, volgens het oordeel der Eerw. broeders, heterodox en niet recht gereformeerd zij, opdat deze zaak gedeponeerd worde en ik wete mag, waarna ik mij te reguleeren hebbe."

DE GAAY FORTMAN.

zelve de wacht niet konden houden, waakte aan onze sponde, waakte voor het leven van ons lichaam en het leven onzer ziel, die trouwe Herder Israëls, wiens oog nooit sluiert.

Wat er in den slaap met ons geschied is, wie zal het zeggen? Wel droomen we soms en komt ons bij het ontwaken een heugenis van allerlei beelden te binnen. Maar of dat droomen slechts een wild spel der verbeelding is, of dieper zin heeft, en een schakel vormt in de ontwikkeling van ons leven, wie kan er ons zekerheid van geven?

Wij beperkte wezens, die we zijn, we zijn van gisteren en weten niets. Zó als we insluimeren ontglipt ons ons bewustzijn, en als we des morgens ontwaken komt het niet dan langzaam, eerst dof en dan helderder, in onze geest terug. En al wat er in het verloop van den nacht met ons geschied is, om in de moede leden weer frische kracht uit te storten, om het matte hart weer te bezielen met levensmoed en de kracht van onze geest op nieuw voor den arbeid te spannen; dat deed God de Heere en niet wij; dat deed Hij *zonder ons in ons*; en om het te kunnen doen ontam Hij ons aan onszelf en nam ons onder zijn ongeziene, maar toch zoo wettelijke en wonderbare bewaking.

O, Nacht aan nacht, zegt de psalmist, toont wetenschap. En nu hij zong het van den starrenhemel, maar kan het ook niet gezongen van wat God de Heere werkt in de stille der slaapkamers en onder de ruste onzer legersteden?

De dag is uw, o, Heere, maar ook in den nacht zijt Gij zoo groot!

Maar als dan nu die nacht ten einde liep en het werk des Heeren voor dien nacht is aan ons lichaam en aan onze ziele volheid, dan komt de morgen en met dien morgen het licht, en met dat licht gaat ons het oog weer open en het bewustzijn keert weer.

Dan ontwaken we, maar ook dat ontwaken is niet ons doen. Zoo God de Heere den band van den slaap niet ophiel, zouden we in den slaap ontslapen. Nog onlangs werd het ons in de mare herinnerd van een jongman, Chauffat genaamd, die soms zes weken achtereen door slaap bevangen was, en door geen geluid hoe hard en geen glans hoe schel ook, tot bewustzijn en wakkerheid was terug te roepen.

God doet den slaap op u vallen, gelijk Hij het in eene veel sterker mate bij Adam en Abraham deed met dien „diepen slaap.“ Maar diep of ondieper, Hij zendt den slaap en Hij alleen is machtig om dien weer van ons te nemen.

Vandaar dat het bij den profeet heet: „Hij wekt mij allen morgen, Hij wekt mij het oer dat ik hoor.“

En als het daar nu toe komt, hetzij de Heere hietoe het gekraai van den haan of wat ook als middel gebruikt, 't zij u zonder wekkend middel ontwaken doet, dan heert u *bevestiging weder*; en met het oog op dat terugkeren van uw bewustzijn in den morgenstond, deden we de vraag: „Tot wat leven, tot wat wereld ge dan terugkeert.“

Van Jezus' opstanding gaat een roepstem ten leven ook voor ons godvruchtig ontwaken in den morgenstond uit, en welgelukzalig is het kind van God, dat elken morgen bij het opwaken iets van den lichtglans van den Paaschmorgen over zijn ziel voelt gaan.

Maar toch, zooals het ontwaken van Jezus was, zoo kan het onze elken morgen niet zijn. Want hij de Heere ontwaakte alleen voor een hoogere wereld en deze wereld had op hem geen enkel recht meer. Nog op aarde was Hij toch reeds bovenaardsch. En toen Maria hem bij de voeten wilde grijpen, sprak de Heere tot haar: „Raak mij niet aan, want ik ben nog niet opgevaren.“

En zoo nu is het met ons niet.

Ons ontwaken is wel waarlijk nog voor deze wereld, en elken morgen ligt ons kruis weer voor onze legerstede, op ons wachtende tot we het weer opnemen, en de arbeid wenkt en de taak roept en de moeite en het verdriet des levens zendt ons zijn donkere slagschaduw reeds van verre.

Wie ontwaakt, ontwaakt niet om te droomen en droomend door het leven te sluipen, maar om met wakker hand en open oog en frischen moed den levensdag die over hem opging te doorworstelen.

En toch, ook al kan ons ontwaken in den morgenstond niet in den Paaschglans opgaan, ontbreken mag bij de kinderen Gods dat hooger licht toch nooit.

Want wel ontwaakt ge ook voor *deze* wereld, maar toch niet voor *deze* wereld alleen; en reeds uw ontwaken zelf zou een verzonnen van de liefde uws Gods zijn, zoo ge Hem, die u daarbij het oor wekte, niet gedacht.

Van den toon waarmee een lied werd ingezet hangt meest het gelukken of mislukken van heel den zang af; en zoo ook aan den eersten levensstond, die des morgens door uw ziele rijst, hangt meest de uitkomst van heel uw dag.

En denk nu niet, dat zelf aangebrachte vroomheid u daartoe wijden zal. Ochi, wat het opeplakt vernidde op ons St-Nicolaasgebak is, is al dit pogen om ons zelf te wijden.

Die u alleen wijden kan is de Heere.

Maar juist daarom is het dan ook zoo van nood, dat ge elken morgen bij het ontwaken indaalt in die diepe afhankelijkheid.

De moede is gemeenlijk meer tot afhankelijkheid geneigd dan de sterke. Vandaar het zielekundig zoo natuurlijk verschijnsel dat ge des avonds zooveel gemakkelijker klein voor uw God zult zijn, dan des morgens, als ge in besef van kracht en strikte ontwaakt.

Van de zon zingt de psalmist, dat zij als een held des morgens haar zwaai en spoor door heel den hemel neemt, en iets van dat hoogebesef van nu weer te kunnen doortintelt ook ons bij het ontwaken.

En dit nu wordt ons ten valstrik. En het is om dien valstrik te mijden, dat ons juist des morgens zoo van nood is, te midden onzer kracht, onzer kleinheid te gedenken, en als niets-vermogens hulpeloos maar vertrouwend op te zien tot Hem, die aller dingen machtig is.

En dan wekt Hij het oor.

Het oor dat de geluiden en stemmen der wereld om ons heen opvangt, en o, zoo ras vermoed wordt en pijnlijk wordt aangedaan door al die wanklanken. Maar ook het geestelijk oor, dat tweemaal macht ontving. Macht om de stemmen en tonen op te vangen die in de wereld van ons hart en van ons geweten ruischen; een enkel maal blifft, maar meest zoo vol zelfaanklacht en zoo bang. En dan macht ook, om te beluisteren de zalige melodien die ons uit Gods heerlijkheid hemel te geklinken en ons als doen inwonnen in die an-

dere wereld, die er bij God is in het ongeschapen licht.

En dat is het nu, waar de uitslag van den levensdag zoo meest van afhangt.

Blijft voor die hoogere, betere, heilige wereld uw geestelijk oor toe, och, dan slaapt het van binnen voort, ook al wandelt ge schijnbaar wakker om op aarde, en zijt ge voor niets ontwaakt dan voor die voorbijgaande, loome, drukkende wereld om u heen.

En of ge dan al door een vriend in de ziel wordt gecroep, of neersit onder het Woord, of uw ziel in gezangen poogt op te heffen, het baat u alles niet, want ge komt uit uw dofsheid en loomheid van ziel niet uit. Al wat ge geestelijks doet, doet ge werktuiglijk.

Maar mag het u gebeuren, dat ge bij het ontwaken op uw legerstede *ook van binnen ontwaakt*; dat met het oor dat het hanengekraai opving, ook het oor openging, dat 's Heeren aanzijn met den wind des daags hoort komen, o, dan is uw opstaan ook tegelijk een opstaan voor die wereld van uw Vader die in de hemelen is.

Dan komen er ook van binnen werkzaamheden. Dan komt het ook van binnen tot reinigmaking. Dan ontplooft ge ook van binnen de vleugelen en zwerft uit om honig te puren uit de geestelijke bloemen van de gaarde uws Gods.

Want zie, de Heere wekt het oor niet maar eenmaal in den welangenamen tijd, als het „in uwen bloede leet“ u uit genade toekomt; maar Hij wekt elken morgen.

En dit is het zielegeheim van hooger vrede, zoo de Heere onze God weer telkens door onze ziel wordt ingewacht om ons uit den loomen slaap, waarin onze ziel verzonk, te redden.

KUYPER.

Amsterdam, 15 April.

Van meer dan ééne zijde is het gerucht verspreid, als zou de conclusie van het Openbaar Ministerie bij den Hoogen Raad gunstig voor de Classicaal, en niet name voor de heeren Roëll c. s. zijn.

De publicatie van deze conclusie, waartoe we eertlang in staat hopen te zijn, zal hiervan het tegendeel doen blijken.

Immers, zijn we wel ingelicht, dan strekken bedoelde conclusie, om te verklaren dat metterdaad de heeren Renier c. s. bewezen hebben hoofd voor hoofd de kwaliteit van Kerkvoogd te bezitten; dat dit ook geldt van de heeren Rutgers c. s., daar deze niet konden geacht worden uitgetreden te zijn vóór de optreding van hun opvolgers; en dat evenzoo de voorloopige schorsing hun kwaliteit niet kon aantasten.

Op alle punten, waar dit geheele geding over liep, stelde dus de Procureur-generaal niet de heeren Roëll c. s., maar juist de Kerkeraadspartij in het gelijk.

En dat desmettemin geconcludeerd werd, om de interventie af te wijzen, is uitsluitend op grond, dat de pleiter, Mr. Vlieland Hein, zijn antwoord op de pretentiën der tegenpartij achterwege had gelaten, om die straks bij de interventie zelve te behandelen.

Puur alzo een quaestie van vorm, terwijl de quaestie van recht, die heel dit conflict beheerschte, juist in onzen geest werd toegelicht.

Niet genoeg kan de droeve klacht herhaald over het vooralsnog achterblijven van zoo vele lieve vrienden, van wie ieder gewenscht en gehoopt had, dat ze in deze reformatie van onze kerken vooraan zouden gestaan hebben, en die nu terugbleven.

Niet alsof noodzakelijkwijls alle geloovigen in elke kerkelijke beweging van dien aard saam moesten gaan.

Dit te beweren zou indruischen tegen de groote les, die de kerk van Christus met name in de dagen der Reformatie heeft geleerd.

Nu reeds eeuwen lang zijn er gansche geslachten van vrome, brave Christenen geweest, die toch onze Belijdenis niet volgden, niet uit ónze Catechismus hun kinderen leerden, en niet met óns zich roepen gevoelden om in de gezalfde taal van de Dordsche vaders te protesteerden tegen het voortwoekerend Remonstrantisme.

De Luthersche-gezinden in Duitschland, Zweden, Noorwegen, Finland en Denemarken, en de onderscheidene groepen die in Engeland en Amerika andere paden kozen, deelen nu eenmaal onze overtuigingen niet.

En de Gereformeerden, wel verre van deze broederen daarom buiten het Koninkrijk des Heeren te sluiten, hebben inteegeel steeds met waardeering aan hen gedacht, met liefde over hen gesproken, en waar het pas gaf, hun Christelijke gemeenschap met hen betuigd.

Niet alsof ze een oogenblik twijfelden aan de meerdere zuiverheid van hun eigen Belijdenis, of ook maar dachten aan het prijsgeven hunner roeping om deze zuiverder Belijdenis met alle kracht voor te staan; maar omdat ze wien en bekenden, dat andere groepen van Christenen weer een andere roeping konden erlangen, en reeds Paulus hen in het waardeeren ook van nog minder heldere inzichten was voorgegaan. Ketterij is voor hen steeds heel iets anders geweest dan ontstentenis van volledigheid en volkomen zuiverheid.

En in die lijn van gedachten leefden ze zelve rijk en gelukkig en hadden ze voor de broederen liefde in het hart.

Het zijn dan ook niet de Gereformeerden die de Lutherschen, maar wel de Lutherschen die de Gereformeerden vervolgd hebben, zelfs tot op het schavot.

Geen onzer verloochent dus (t zij Belijdenis) het standpunt onzer vaders, zoo hij ook thans afziet van den eisch, om de grens van zijn overtuiging te laten saamvallen met de grens die Gods kinderen en de kinderen der wereld van een scheidt. O, Neen, het kan niet anders of veel begunadigde kinderen zullen ook op onze erve steeds bloeien en wegsterven, zonder

al de diepte en de heerlijkheid der Gereformeerde Belijdenis te hebben verstaan.

Daar ligt dus de grenslijn niet.

Maar wel ligt die grens in de Belijdenis. Wie één in Belijdenis zijn, die hooren ook uitwendig saam te wonen.

En daarom, en daarom meest, blijft het ons een oorzaak van smart, als we zoo menigeen, die toch ook bedoelt Gereformerd van Belijdenis te zijn, thans met de Synode tegen de broederen zien staan.

Och, ware er toch meer consequentie in het belijden!

Meer logische éénheid ook in de godvruchtige overtuiging!

Die te ver vooruitliepen, met wie achterbleven allen die thans den moed tot breken hadden, ja, allen die God voor hun Gereformeerde belijdenis danken kunnen, brenge God de Heere die weer eens als in de dagen van Dordrecht, in teedere, in hartsterkende liefde saam.

Ongetwijfeld volkomen te geeder trouw en met gansch onberispelijke bedoeling hebben de „Christelijke Gereformeerden“ in 1868/9 gepoogd zich te voegen naar de bepaling der wet op de kerkgenootschappen, die ons als droeve nawee van de dusgenaamde Aprilbeweging gebleven is, en waartegen Groen van Prinsterer op zoo menig punt zoo ernstig heeft geprotesteerd.

In Art. 1. dier wet namelijk is sprake van kerkgenootschappen en wordt de eisch gesteld, dat „elke kerkgenootschap de bepalingen omtrent zijn inrichting en bestuur“ ter kennis van de Hooge Regeering zal brengen.

Die woorden waren de strik, waarin men ongemerkt vastraakte.

Immers, als men vraagt wat in 1853 door de Regeering en door de Kamers onder kerkgenootschappen verstaan werd, dan lijdt het geen twijfel, of hieronder werd uitsluitend verstaan het collegiale begrip, d. w. z. de kerkelijke saamhoorigheid van allen die over heel het land saam van een zelfde gezindheid waren.

Zoo bedoelde men met het Roomsche kerkgenootschap alle Roomsche-gezinden, onder Hervormd kerkgenootschap alle Hervormde-gezinden, onder Luthersche kerkgenootschap alle Luthersche-gezinden, en zelfs de Mennonieten, die nooit van een „kerk“ hadden willen weten, en de Joden, die het woord „kerk“ zelfs niet kenden, wierden om publiekrechtelijk in den hant te komen, als een „kerkgenootschap“ opgevat.

Op die wijs ontstond het denkbeeld, dat er over heel het land verspreid allerlei godsdienstige gezindheden bestaan, en dat al deze godsdienstige gezindheden, over heel het land, het recht moeten hebben, om één vaderlandsch kerkgenootschap te vormen, zonder dat de Regeering er zich mee heeft in te laten, of ze veel of weinig op een reeds bestaande gezindheid gelijken.

Zulk een „gezindheid“ behoeft zich niet te organiseren, en kan, gelijk de Irvingianen en anderen, zich stil houden, maar wil ze door de Regeering uit eigen hoofde erkend zijn, welnu dan moet zulk een gezindheid over heel het land zich inrichten, dan moet ze een bestuur aanstellen, en hiervan mededeeling doen, en zoo ze dit maar doet, is ze voorts vrij. Ze is dan een eigen kerkgenootschap naast de andere kerkgenootschappen, en voorts kan ze gelooven of belijden wat ze wil.

Wel, dat spreekt vanzelf, kon een groep lieden voor godsdienstige doeleinden zich ook plaatselijk vereenigen, en een eigen kerkgenootschap oprichten dat alleen maar in die ééne plaats of in dat ééne dorpje werd gevonden, maar dit maakte op de bedoeling der Regeering geen uitzondering. Zij toch verstond dit dan zoo, dat er van deze soort lieden eigenlijk slechts aan die ééne plaats een georganiseerde gemeente bestond.

Van een Gereformerd kerkbegrip was destijds bij geen der Ministers blijkbaar enige kennis meer over. Men kende uitsluitend het collegiale begrip, en daarnaar schreef en sprak men.

Achtereenvolgens leenden dan ook alle kerken er zich toe, om als een soort „landsgeheel“ op collegialen voet op te treden, en alleen Rome, dat in zijn Pauselijke Hierarchie een geheel anderen achtergrond bezat, ontsprong den dans, door haar Bisschoppelijke Hierarchie als „inrichting en bestuur“ op te geven.

En zoo is het gebeurd, dat de Aprilbeweging, die ten doel had zich tegen de Bisschoppelijke Hierarchie te verzetten, getindigd is, met haar juist te sterken, en alle Protestantse kerken te zetten in het harnas van het uit de revolutie geboren collegiale stelsel.

De Regeering van haar standpunt kon dan ook maar niet vatten, waarom de „Gescheidenen“ niet eenvoudig dien gebaand weg insloegen. Zij, zoo oordeelde de Regeering, waren ook een soort nieuw opgekomen gezindheid. Ook hun „gezindheid“ was verspreid over onderscheidene provincien.

Elieve, waarom maakte men ook hier niet één geheel van? Deze nieuwe gezindheid had zich ook slechts „in te richten“ (te organiseren) en „een bestuur“ te kiezen, en de Regeering was uit alle moeilijkheid.

En metterdaad dit had veel voor.

Immers ging men hier maar toe over, dan was men opeens uit de moeite. Men werd dan officieel erkend. Men kon dan optreden in rechten. Er werd dan één band om alle gemeenten gelegd. Men nam rang en positie naast de andere kerkgenootschappen. En de periode van vrijwelen en worsteling kon plaats maken voor een periode van bloei en opbouw.

Geheel dezelfde positie als waarvoor wij thans staan.

De Regeering begrijpt er niets van, waarom ook wij ons niet eenvoudig als een nieuwe gezindheid naast al de bestaande organiseren.

In de Regeeringskringen kan men het zich zelfs niet wel anders voorstellen, of het Synodaal Convent zal in Juni stappen nemen, om tot zoodanige „inrichting en bestuur“ te geraken, en als in Juli de notificatie hiervan maar aan de Regeering geschiedt, zal ze zich haasten om eer Augustus uit is, een rescript te zenden, en dan hebt ge een Hervormd kerkgenootschap, een Christelijk Gereformerd kerkgenootschap, en een „Doleerend kerkgenootschap“, en alle verwarring en moeite heeft uit.

Willen dan die beide laatste zich vroeg of laat vereenigen, ook wel, dan smelten die twee kerkgenootschappen in één en doet men opgave van de „inrichting en bestuur“ van dit alsdan ontstaande genootschap en de Koning zal u beschermen zoo goed als elk ander.

Ja, dit alles schijnt aan de meeste publicisten zoo vanzelf en zoo natuurlijk, dat ze het zich heusch niet anders voorstellen kunnen, en niet dan aan pure koppigheid kunnen ze het toeschrijven, zoo de Doleerenden er voor passen om dien weg in te slaan.

En denk nu niet, dat ze u dat in kwaden zin toedichten. O, in het allerminst niet. Zoo ge u morgen den dag maar als een nieuw kerkgenootschap inricht, dan zal heel de wereld vrede met u hebben, alle strijd zal uit zijn, zelfs de Groot-hierarch der Synode zal oordeelen, dat ge nu eerst wijs werdt, en uw bitterste tegenstanders zullen van die ure af hun angel intrekken, want zoo ge u maar als een apart kerkgenootschap over heel het land constitueert, is uw optreden zijn prikkel kwijt.

Ge „sondert u dan niet af“, gelijk onze vaders het noemden en bedoelden, maar ge scheidt u dan af. Utdrukkingen die wel menigmaal verward worden, maar toch in zin en bedoelen gansch onderscheiden zijn.

Wat gescheiden wordt, hoort niet meer bijeen, maar wie zich afsondert neemt een afzonderlijke positie in de blijvende gemeenschap in.

Dagen en tijden van „afzondering“ dragen de pretentie en profetie in zich dat men weer saamkomt, terwijl omgekeerd wie de één den ander een scheidbrief zendt, den band doorsneet.

Het woord *separatie* misleide dus niet. O, Ongetwijfeld, alle reformatie begint met separatie. Zonder separatie is er geen actie. En in dien zin verwerpen we niet alleen het denkbeeld van separatie niet, maar houden we het evenals onze vaders met beide onze handen vast.

Edoch, separatie en separatie is twee. Separatie kan zijn een breken met ongehoofd en zonde, om daardoor juist den band met heel het Lichaam van Christus te iniger te maken, of het kan zijn een afbreken van een stukje van het Lichaam van Christus en daarmee apart gaan staan.

En zoo natuurlijk we nu het eerste toejuichen, zoo even van harte is het tweede ons verfoelisch en gehaat.

Maar natuurlijk daar verstaat de Regeering niets van, en daarvan wordt niets ingezien door de publicisten.

Hun is het maar te doen, om u te kunnen indeelen, ieder in zijn loket. Gij zijt een Jood, en hoort dus bij het „Joodsche kerkgenootschap.“ Gij een „afgescheidene“ en hoort dus bij het „Christelijke Gereformeerde kerkgenootschap.“ En gij — gij zijt van de doleerende gezindheid, maar elieve, waarom richt ge u dan niet in als „Doleerend kerkgenootschap“; dan zijn wij en gij van alle verdere moeite en gehaspel at.

Zoo ziet ge, hoe de draden van den strik gespannen waren.

En is het dan zoo onnatuurlijk, dat onze gescheidene broederen, eer ze het merkten, met hun vleugels in dit webbe vasttraten!

Bedenk toch wel, dat er in 1869 nog bijna geen strijd over deze kerkrechtelijke begrippen gestreden was, en dat zij toen nog misten al die meerdere klaarheid die voor onze tijdgenooten thans ten gevolge van zoo heftige conflicten opging.

Maar hoe begrijpelijk, hoe verschoonlijk, hoe natuurlijk ook, het feit ligt er dan toch eenmaal toe, dat deze onze broederen door de bewoordingen der wet van 1853 misleid zijn.

Ze hebben er zich toe geleend, om in den zin der wet als een nieuwe gezindheid op te treden, niet plaatselijk, maar door heel het land. Ze zijn er toe overgegaan, om deze geheelheid van gelijkgezinden over heel het land „in te richten“ (te organiseren) en er een bestuur voor aan te wijzen. Ze hebben van deze „inrichting en dit bestuur“ aan de Regeering mededeeling gedaan. Ze hebben zelfs een soort orgaan geschapen, dat permanent met de Regeering handelen kan. En de Regeering heeft deze mededeeling zoo serieus collegiaal opgevat, dat ze zich zelfs nadere bepaling voorbehield omtrent de plaats van het Centrale Bestuur.

Wel, en dit zij tot hun eere gezegd, hebben ze dit collegiale stelsel pogen te ontduiken, door in hun statuut ook hun Belijdenis in te vlechten.

Maar natuurlijk, dit leerde de zaak niet. Franje hindert de Regeering niet, zoo het collegiale eenheidskleed u maar om de schouders hangt.

Intusschen hiermee was te kort gedaan aan het Presbyteriaal-Gereformeerde stelsel. Ge kunt in een collegiaal statuut wel schrijven, dat ge de Dordsche Kerkorde aanneemt.

Maar ge voelt zelf, dat baat u niet.

Of de wortel nog aan den boom is gelaten is de vraag niet. De vraag is of de boom met dien wortel nog geplant staat in den natuurlijke bodem.

Hoe van heeler harte we aan den heer Doc. Wielenga ook toegaven, dat er een zeer aanmerkelijk verschil bestaat tusschen wat „doleerende kerk“ genoemd werd in de 17e eeuw, en hetgeen thans onder dien naam doorgaat, toch meenden we van den geleerden onderzoeker te moeten verschillen in de opvatting van het *woesen* eener doleerende kerk zoo vroeger als nu.

En dan constateeren we aanstonds met dankbaarheid en waardeering, dat de heer Doc. Wielenga in het gebruik van het woord „kerk“ met de fout der gescheidene broederen brak. Zij toch zouden hebben moeten spreken van „doleerende gemeenten“, en moeten staande houden, dat „een doleerende kerk“, alleen een verzameling van „doleerende gemeenten“ over heel het land zou kunnen zijn.

Wielenga daarentegen spreekt onverholen van doleerende „kerken“, terwijl hij uitsluitend plaatselijke openbaringen van het Lichaam des Heeren op het oog heeft; iets wat hij hem te sterker uitkomt, daar hij zich de „doleerende kerk“ niet anders kan voorstellen, dan door kerkenoording met niet-doleerende d. i. nog publieke kerken verbonden.

Dit stellen we zeer op prijs.

Want al is het voor den kenner onzer oude kerkenoordingen en oudere schritturen over kerkrecht niet wel twijfelachtig, of het gebruik van „kerk“ voor de verzameling over heel het land van „de gemeenten“ is volstrekt onverdedigbaar, toch zijn velen, die jarenlang aan deze foutieve zeggwijze gewoon raakten, daaraan thans zoo gehecht, dat we in meer dan één blad gansche betoogen lezen, om dit onverdedigbare schoon te praten.

„Doleerende kerken“ zijn dus ook volgens den heer Wielenga „plaatselijk.“

„Plaatselijk“ nu doleert een kerk zoodra en zoolang er in dezelfde plaats een andere kerk, zij het ook slechts nominaal door de Overheid erkend wordt.

Denk u de Overheid weg en weg al haar bemoeiing, zoodat er geen kerkgevoel was en dus ook de rechter geen vormis had te vellen, en alle doleeren van eenige kerk zou onmogelijk zijn.

Zoolang echter de Overheid traktementen betaalt, en recht spreekt over kerkgevoel, en dus te beslissen heeft, welke kerk zij als de publiekelijk rechtgebende op de traktementen en goederen beschouwen moet, blijft de mogelijkheid bestaan, dat de kerk een plaats doleeren moet.

En deze mogelijkheid gaat dan in noodzakelijkheid over, als de kerk een plaats niet langer de publiek erkende kan blijven dan ten koste van haar geestelijke vrijheid. In zoodanig geval toch heeft de kerk een plaats te beslissen, wat voor haar meer weegt: de erkenning door haar Koning in de hemelen of de erkenning door den Koning op aarde.

En bij zulk een keus nu eischt Christenplicht dat elke kerk, van welke plaats ook, lever haar publieke rechten in de waagschaal stelde, dan dat ze ontrouw zou worden aan haar Heer.

Doet ze dit nu, en ontziet ze geen gevaar noch offer, om haar geestelijke vrijheid in Christus te behouden, dan raakt ze in conflict. Dan toch zal de Overheid haar niet langer als de kerk beschouwen, die ze pretendeert te zijn, en in de meeste gevallen zal ze het moeten aanzien dat een afvallige fractie in het genot van haar titel en in het genot van haar goed wordt gesteld.

In zulk een toestand nu doet de kerk van Christus aan eenige plaats; en ze doet dat, geheel afgezien van de vraag, of ze in verband met andere kerken stond, dan wel op zich zelve leefde, gelijk b.v. met de Ned.-landsche kerk in Londen, St.-Petersburg, Smyrna en elders het geval was.

In verband of zonder verband, elke kerk die korter of langer haar erkenning voor wat ze pretendeert te zijn in de waagschaal stelt, is doleerende.

En ze blijft dit, tenzij er één van deze twee gebeurte: of dat de Overheid haar eenzijdig in het gelijk stelde, gelijk in 1618 gezien is, of wel dat zij haar pretentie opgeve en als een nieuw gestichte kerk plaats neme naast die, welke zij eertijds was en ook tijdens haar dolantie beweerde te zijn.

Er is dus geen twijfel aan, of ook de kerken die in 1834 en daarna zich losmaakten of optraden waren oorspronkelijk in staat van dolantie; maar zonder eenige uitzondering hebben al deze kerken haar „doleerend“ karakter prijsgegeven, toen ze onder renuntiatie aan titel en bezitspretentie, zich saam door de Overheid als nieuw gesticht kerkgenootschap naast het oude lieten erkennen.

Of dit juist gehandeld was, bespreken we thans niet. Mogelijk zelfs dat er voor doleerende kerken noodzakelijkheid kan geboren worden om tot zoodanigen stap te komen. Hierover viel afzonderlijk te oordeelen. Maar vast staat, dat een kerk of een groep van kerken, die haar titelpretentie varen laat en onder een anderen titel door de Overheid erkend wordt, uit de dolantie uittreedt.

De uitdrukking: „een kerk onder het kruis“ heeft andere beduidenis.

Een kerk, die wel niet tot haar recht kan komen, maar toch overigens door de Overheid tamelijk wel vrij wordt gelaten, neemt positie in rechten tegenover haar mededinger, en heet dus met een rechts-tem „doleerende partij.“

Als de Overheid daarentegen een vijandige positie aanneemt en de kerk van Christus aan eenige plaats met geweld belleten wil tot een geestelijke vrije openbaring te komen, dan gaat zulk een kerk onder het kruis.

In de 16de eeuw was dit zoo; toen de zich reformeerende kerken aanstonds werden aangevochten en vervolgd tot den dood.

En onder ven tot en nu om drong en bleek ker

En ook Hoewel staat tuss en Willer gelijk in de geloov de geestel baring te noot blijv en onder ven onder

De dw dering de letten, hoewel nauwlijks dege met vigen in zin des w Om na gezegd, d onder de onder het vervolgde, ophield, i pretentie wierden. en preten als apart wone ker andere.

Thans i De kerl duaden hun geest Koning vi Want militairen ten doel. En wa de kerk, privaat h der Overl vervolgung Wel is ning van en goed door teite van milit Zelfs i Bunschote zou de : aan Dr. V stel en I dit niet s kerheid, i minste, n daar ter i de Gereh van Art.

Hetzi j raakte, g hetzi z rendrecht eenigeboe dam en l niet wein ondersche vigen in ren te zi de kerk gesticht v in idealee ze heur levende l op allen en besit, een deel anderen g ken in st

En ze heur goet wordt, of te zijn v als nieuw Want o pponent in dolan geheel o toont ge eenvoudig aanstonds ouden of de Overh

De Ve daarvan alle toner af op de kiezing, e formeerde Genadeve derde pla min best d. i. zui Doop; e in het o gers dezi heiligen l

De he eeuwige zing van Ware eeuwige lijden, m strant va tot stand 's mensch dan, het Kinderdo

Het ge Mennonie Doop dan schelijke Christus

Maar eeuwige zaligheid personen, dat elk k